

Recensioner

Jan Henrik Nilsson (2016) *Hotellens och krogarnas framväxt Ett kulturgeografiskt perspektiv*, Örebro universitet, Örebro.

Som gymnasist omkring 1960 sommarjobbade jag på Frälsningsarméns Hotell på Drottninggatan 66 i Stockholm, intill de slitna Klarakvarteren med dess småhotell, tidningsredaktioner och porrbiografer. Varje tidig morgon skulle man med varucykeln skaffa färskt bröd från ett bageri till hotellets restaurang, ibland skulle man hämta eller lämna gästernas resväskor på Centralens godsinslämning. Då och då fick man hjälpa städerskorna när något gått sönder på rummen. Hotellet hade två sidor: En för varor, avfall och personal, en för gästerna; präster från landet, svenska handelsresande, utländska turister och konferensdeltagare – ibland exotiska, som vid Internationella Geografkongressen i Stockholm. Ett hotell är en nod i en logistisk struktur av leveranser, där tid och rum (här i dubbel bemärkelse), inte minst i kombination, är avgörande.

Jan Henrik Nilsson, docent i kulturgeografi och ekonomisk geografi vid Lunds universitet är verksam som universitetslektor vid Institutionen för service management och tjänstvetenskap vid universitets Helsingborgcampus. Hans bok är en detaljrik redogörelse för två verksamheter som ofta hänger ihop; hotellen och restaurangerna, samt deras föregångare, utlöpare och avarter. Verksamheten är starkt beroende av det omgivande samhällets teknik och sociala struktur.

Boken är indelad i tre kapitel med historisk framskrivning och två mera nutida, med tematisk inriktning. Varje kapitel behandlar

”branschen” i olika miljöer med dess givetvis över tiden föränderliga uppsättning av produktionsätt, transporter och kommunikationer, ekonomi samt social och politisk struktur. Första kapitlet spänner över flera tusen år med slutpunkt vid franska revolutionen, inte på grund av den politiska förändringen utan som startpunkt för en serie sammankopplade teknologiska landvinningar som inledde ”det långa 1800-talet”. Ångkraft, järnvägar, kolonialvälden och massmigration skapade nya förutsättningar för övernattnings och matintag. Nästa kapitel börjar vid första världskrigets utbrott. Stora krig tvingar ofta fram samhällsförändringar, inte minst teknologiska, och tiden fram till 1989 betecknas som bensinens, bilens och flygets korta århundrade, med stora ideologiska skillnader i tid och rum. Murens fall och kalla krigets (tillfälliga?) slut betecknar kanske inte ett teknologiskt genombrott men möjliggör att den nya digitala teknologin kan spridas globalt, givetvis under mycket olika samhällsförutsättningar. De två sista kapitlen skildrar fritidsresande och hotellutveckling respektive det globala service-samhället.

Boken är nog i första hand avsedd som en kulturhistorisk bakgrund för studenter inom hotell-, restaurang- och turismnäringen men kan med stor behållning läsas av geografer och andra hotell- och restauranggäster. Det är en faktsäckad framställning i kompakt format med intressanta och ibland överraskande informationer. Krögare som spädde ut vinet med vatten kunde enligt lagen dränkas – i Mesopotamien. Den svenska spritregleringen 4000 år senare ledde till urusel krogmat och efter dess delvisa liberalisering till de gamla restaurangernas död och

i deras ställe uppkomsten av pizzerior och kebabställen. I passagerarflygets barndom var de första värdinnorna sjuksköterskor för att hjälpa de flygsjuka affärsmännen. Kabinen var inredd som en salong på en båt, först med ”folkplanet” DC-3 inreddes med framställda stolsrader. Det kan förefalla anekdotiskt, men det fungerar som exempel på hur teknik och samhälle framskrider under ständiga motsättningar och samspel.

Boken har undertiteln *ett kulturgeografiskt perspektiv*. Rummet finns hela tiden berättelsen, men den geografiska aspekten kunde kanske ha blivit tydligare. I första kapitlet skildras hur en första logistisk revolution inträffade i Europa under 11- och 12-hundratalet. Beskrivningen av logistik visar på en styrd samordning av varuflöden av varor, tjänster och människor. Utmärkt, men beskrivningen och analysen kunde ha lyfts fram, centralt som det är för Nils-sons objekt. Det gäller även begreppet innovation. Ett delkapitel har visserligen rubriken innovationsspridning, men företeelsen får egentligen ingen förklaring. Innovationer sprids rumsligt, men först i mötet med andra innovationer skapas kombinationer som möjliggör ytterligare förändring, och den skildrade branschen bygger på och lever av rörlighet och spridning.

I en föreläsning om spridningen av innovationer visade Torsten Hägerstrand hur en lokal snilleblixtn får en begränsad spridning tills de möter spridningen av en annan lokal snilleblixtn som tillsammans orsakar en kombinerad innovation. ”Genom en samverkan av geometriska villkor och slump skulle det med tiden uppstå centra i vilka kombinationsmöjligheterna är större än i övrigt ... Allteftersom de sociala kommunikationerna blir snabbare under historiens gång, sprids också nya idéer allt fortare”

(Hägerstrand, [1986] 1991:159). Resandet är i sig en typ av spridning av handlingar och idéer, men också ett objekt för innovationer. Den som idag tar en charterresa till Gran Canaria med en slimmad organisation från hemmet till all-inclusive-hotellet t/r är fjärran från den tid när resan till samma mål var ett osäkert äventyr (se Birgitta Frejhagens bok om de första svenska försöken att skapa ett ”hem” i en öken med tomatplantager i Maspalomas). I dagens tidning skriver någon guru att chartern är på väg ut och ersätts med ”soft adventures” och ”glamping”, naturupplevelser utan ansträngning. Kanske det, det enda säkra tycks vara den ständiga förändringen i tidrummet.

För en geograf behövs kanske inte en teoretisering av spridning, logistik och resande, men just undertiteln lovar något annat än vad en historiker eller företags-ekonom skulle leverera. Rummet finns där genom hela boken, men det kunde lyftas fram som den spelplan som etablering och lokalisering utspelas på. Men Jan Henrik Nilssons bok är trevlig, tankeväckande och inspirerande och kan säkert användas för projekt och studieuppgifter både i skola och i högskola.

Referenser

- Frejhagen, Birgitta (2012) *Pionjärerna. Svenskar och spanjorer ville bygga ett turistparadis på Gran Canaria*, Nosdias förlag, Huddinge.
- Hägerstrand, Torsten (1991) *Tidens vidd och tingens ordning. Om tidens vidd och tingens ordning. Texter av Torsten Hägerstrand*, red. Gösta Carlestam och Barbro Sollbe, Byggnadsrådet, Stockholm, 155–162.

Thomas Lundén,

E-post: thomas.lunden@sh.se